

РЕЦЕНЗІЇ

Р. А. Калюжний,
доктор юридичних наук, професор
В. К. Колпаков,
доктор юридичних наук, професор

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ В СУДОВОМУ, АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Актуалізація доктринальної проблематики адміністративного права припадає на період оновлення інструментів організації і здійснення публічної влади, зокрема – інституцій публічного адміністрування. У ході перебудови патерналістичних відносин у відносини співпраці держави з суб'єктами громадянського суспільства, функція наукового супроводження трансформаційних процесів постала важливим завданням адміністративно-правової науки, зокрема виявилась необхідність осмислення змісту і ролі юридичних фактів в судовому адміністративно-процесуальному праві (адміністративному судочинстві).

Помітною науковою подією щодо цієї проблематики став вихід у світ монографії В. В. Гордєєва "Детермінація юридичних фактів у адміністративному судочинстві України"¹. У ній ґрунтовно розроблені концептуальні засади юридико-фактичних підстав адміністративного судочинства України.

Структурно монографія складається з передмови, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Така структура дозволила авторові всебічно дослідити предмет монографічного дослідження, а зацікавленим особам – зрозуміти поняття, зміст та роль юридичних фактів у адміністративному судочинстві.

У першому розділі роботи автор ґрунтовно досліджує правову природу юридичних фактів в адміністративному судочинстві України – конкретних життєвих обставин у формі дії чи події, з якими норми права пов'язують юридичні

наслідки, виникнення, зміну чи припинення правовідносин, набуття певних прав і обов'язків. У дослідженні автор виділяє, як основні, такі ознаки юридичних фактів: індивідуальність, соціальна змістовність, об'єктивований вираз, зв'язок із правом, причинний зв'язок із правовими наслідками.

Звернено увагу, що значна кількість юридичних фактів мають матеріально-процесуальний характер. Інакше кажучи, вони мають правовстановлюючий характер і у сфері процесуальних, і у сфері матеріальних правовідносин. Подібне положення зайвий раз відображає діалектику взаємозв'язку матеріальних і процесуальних норм та галузей права. Вона проявляється через багато категорій, у тому числі і через юридичні факти.

Автор слушно зазначає, що класифікація юридичних фактів у адміністративному судочинстві має досить розгалужену систему, існує багатопланове значення класифікації юридичних фактів, а провести їх поділ за однією ознакою чи властивістю неможливо. Класифікація юридичних фактів дозволяє здійснити їх поділ на види, підвиди і так далі, що дозволяє глибше вивчити окремі юридичні факти, їх позитивні та негативні риси, виділити характерні особливості, взаємозв'язок загального й окремого, виявити між ними відмінності та подібності, поглибити процес пізнання, дозволяє системно підійти до явищ, що вивчаються. За критерієм зв'язку з правовими відносинами юридичні факти пропонуємо поділяти на матеріальні, процесуальні та змішані.

Вірно В. В. Гордєєв зазначає, що функції юридичних фактів сприяють розкриттю змісту та місця юридичних фактів у механізмі правового регулювання, забезпечуючи надійне виникнення, зміну, припинення правових відносин. Окрім

¹ Гордєєв В. В. Детермінація юридичних фактів у адміністративному судочинстві України : монографія // Гордєєв В. В. – Х. : Харків юридичний, 2013. – 252 с.

зазначених, виділяють також функції гарантування законності, індивідуального регламентатора праввідносин, найважливішого елементу методу правового регулювання, конструктивну, інформаційно-прогностичну та стимулюючу функції. Процесуальні юридичні факти в адміністративному судочинстві забезпечують процесуальну діяльність учасників процесу, динамізм процесуальних відносин внаслідок послідовного вчинення процесуальних дій його суб'єктами, правильне русло судочинства, дотримання процесуальної форми у справах. Серед основних функцій процесуальних юридичних фактів виділяють такі: правовстановлююча, правозмінююча, правоприняюча, правоперешкоджаюча, функції зупинення процесуальних відносин, правозабезпечувальну, правовідновлюючу функції тощо.

У другому розділі монографії автором досліджено загальну характеристику фактичного складу в адміністративному судочинстві України - сукупність юридичних фактів, необхідних і достатніх для настання передбачених законом юридичних наслідків. Підкреслено, що фактичні склади слід відрізнити від утворень іншого характеру – складних юридичних фактів. Головна їх відмінність полягає в тому, що фактичний склад – це система юридичних фактів, а складний юридичний факт – система ознак одного факту.

У третьому розділі праці В. В. Гордєєв досліджує особливості фіксації процесуальних юридичних фактів в адміністративному судочинстві України.

Автор переконаний, що процесуальному юридичному в адміністративному судочинстві факту притаманні такі ознаки: юридичний факт повинен бути зафіксованим у відповідному процесуальному документі, у належній формі, з дотриманням правил фіксації і належним суб'єктом. Документ – це засіб закріплення різними способами на першорядному матеріалі інформації про юридичні факти.

Фіксація судового засідання в адміністративному судочинстві здійснюється за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Одночасно із технічним записом судового засідання секретарем судового засідання ведеться журнал судового засідання. Проте у разі вчинення окремої процесуальної дії поза залом судового засідання або під час виконання судового доручення секретарем судового засідання складається протокол.

На думку автора, фіксації підлягають процесуальні юридичні факти, в основному, за послідовністю їх вчинення або встановлення. Загальні правила фіксації процесуальних юридичних фактів у адміністративному судочинстві у протоколі та журналі судового засідання співпадають із правилами їх фіксації у інших актах-документах адміністративного судочинства України. Фіксація процесуальних юридичних фактів секретарем судового засідання здійснюється протягом розвитку процесу.

Поділяємо думку автора, що накопичення елементів фактичного складу в адміністративному судочинстві може носити юридичний характер, тобто поява одного елемента відкриває юридичну можливість для наступних і так далі, доки не будуть накопичені всі елементи фактичного складу. Така ситуація прослідковується при поданні позову до адміністративного суду. Після настання такого юридичного факту виникають праввідносини між позивачем і судом. Проте для настання праввідносин між позивачем і відповідачем недостатньо лише цього юридичного факту. У даному випадку необхідно, щоб утворився фактичний склад із двох юридичних фактів. Перший – подана до суду позовна заява, другий – постановлення судом ухвали про відкриття провадження у справі.

Констатовано, що позивач повинен навести у позовній заяві юридичні факти, які призвели до виникнення спірних праввідносин, і зазначити докази, які підтверджують юридичні факти.

Правильним є твердження В. В. Гордєєва про те, що судові рішення в адміністративному судочинстві – це юридичний факт, направлений на виникнення, зміну та припинення прав і обов'язків учасників праввідносин. Судове рішення одночасно є юридичним фактом і документом, в якому містяться встановлені юридичні факти. Загальні правила фіксації процесуальних юридичних фактів в адміністративному судочинстві у судовому рішенні співпадають із правилами їх фіксації у інших актах-документах адміністративного судочинства України. Фіксація процесуальних юридичних фактів здійснюється протягом розвитку процесу, в основному за послідовністю їх вчинення або встановлення, характеризується особливостями у кожній стадії.

У заключному четвертому розділі автором досліджені правила фіксації юридичних фактів в адміністративному судочинстві України.

В.В. Гордєєв зазначає, що при розгляді адміністративної справи суддя зобов'язаний окреслити коло юридичних фактів, які підлягають встановленню, що сприяє повному та всебічному розгляду справи. Юридичні факти можуть встановлюватися шляхом доказування. Юридичні факти у такому випадку входять до предмета доказування. Пізнання фактичних обставин справи відбувається безпосереднім або опосередкованим шляхом. В основному юридичні факти встановлюються судом безпосередньо, в залі судового засідання. Поняття пізнання і доказування є різнозначними: предмет пізнання ширший за предмет доказування, пізнання і доказування різні за обсягом роботи, яку виконує суд у пошуках доказів, доказування здійснюється лише з використанням передбачених законом джерел і засобів.

Поділяємо твердження автора про те, що обставини, які за законом повинні бути підтвержені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися ніякими іншими засобами доказування. Тому вагомим процесуальним значенням набуває з'ясування засобів доказування юридичних фактів. Одним із засобів встановлення юридичних фактів адміністративним судом є пояс-

нення сторін, третіх осіб та їх представників, показання свідків, письмові та речові докази, висновок судової експертизи.

Оригінальною є пропозиція ст.269 КАС України доповнити пунктом 5 такого змісту: "штраф" та ст. 272-1 такого змісту: "У випадку, якщо суб'єкт владних повноважень не надасть без поважних причин на вимогу суду витребовуваних доказів, суд може накласти на посадову особу штраф у розмірі від 1 до 10 мінімальних заробітних плат".

Разом з тим, як і кожна значна наукова праця, рецензована монографія має суперечливі положення, проте всі вони носять приватний дискусійний характер і не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

Монографічне дослідження Гордєєва Віталія Володимировича "Детермінація юридичних фактів у адміністративному судочинстві України", спеціальність: 12.00.07 – "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право", є завершеною науковою працею, безсумнівно є вагомим внеском до світової скарбниці правової думки. Вона заслуговує на всебічну популяризацію і практичну реалізацію теоретичних надбань автора.